

1925-1935 YILLARINDA KAZAKİSTAN DA SOVYET PROPAGANDA VE EĞİTİM ÇADIRLARI KIZIL YURTLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15769240>

Abdullah YAKŞI*

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
e-posta: abdullahyaksi@karabuk.edu.tr
(ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0096-0794>)

Özet

Çarlık Rusya'nın devrilmesi ve Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle birlikte Orta Asya toplumları içerisinde yüzyıllardır süregelen geleneklerini değiştirmeden, bir bakıma izole bir şekilde yaşayan Kazak halkının toplumsal ve hukuki statüsünde köklü değişiklikler meydana geldi. Bolşevik hükümeti Kazakların göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzı, bölgesel dağılımı, geleneksel toplum yapısı, çok uluslu bir nüfusun varlığı, okuryazarlık oranının düşüklüğü gibi konularda etkili bir ulusal politika uygulayabilmesi için pek çok faktörü göz önünde bulundurması gerekiyordu. Bu durum onları kültürel ve yaşam koşullarını değiştirmekten kadınların siyasal eğitimine kadar birçok alanı kapsayan kadın daireleri oluşturmak, sosyalist bir toplum inşa etme sürecine dahil edilmelerinden, Sovyet işçilerinin yeni kadrolarının oluşturulmasına kadar; annelere ve çocuklara yönelik pratik yardımlardan evlilik ve annelik kurumlarının dönüşümü gibi pek çok konuda özel çalışma biçimleri ve yöntemleri aramaya sevk etmiştir. 1920'li yıllarda Bolşeviklerin ülkenin sosyo-politik yaşamına kadınları dahil etme yönündeki devlet politikası ele alınmıştır. Aynı zamanda göçebeler için "mobil çadırlar" kurulması kararlaştırılmış, daha sonra bunlara Kızıl yurtlar adı verilmiştir. Bu çalışmada, Kazakistan'daki Kızıl yurtlar politikasının göçebe yaşam bölge koşullarında uygulanış biçimi ele alınmıştır. Kızıl yurtların faaliyetleri, görevleri ve niteliği analiz edilerek Kazakistan'da yeni bir sosyalist toplumun inşasındaki rollerine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kızıl Yurt, Kazakistan, Sosyalizm, Eğitim, Kadın

SOVIET PROPAGANDA AND EDUCATION TENTS, RED DORMITORIES IN KAZAKHSTAN IN 1925-1935

ABSTRACT

With the overthrow of Tsarist Russia and the coming to power of the Bolsheviks, radical changes occurred in the social and legal status of the Kazakh people, who lived in a somewhat isolated way, without changing their centuries-old traditions among Central Asian societies. The Bolshevik government had to take many factors into account in order to implement an effective national policy on issues such as the Kazakhs' nomadic and semi-nomadic lifestyle, regional

distribution, traditional social structure, the presence of a multinational population, and low literacy rates. This prompted them to seek specific forms and methods of work, from changing cultural and living conditions to creating women's departments that covered a wide range of areas, from women's political education, from their inclusion in the process of building a socialist society to the formation of new cadres of Soviet workers; from practical assistance to mothers and children to the transformation of the institutions of marriage and motherhood. In the 1920s, the state policy of the Bolsheviks to include women in the socio-political life of the country was discussed. At the same time, it was decided to establish "mobile tents" for nomads, which were later called Red yurts. In this study, the implementation of the policy of Red yurts in Kazakhstan in the conditions of nomadic life in the region is analyzed. The activities, tasks and nature of the Red yurts are analyzed and their role in the construction of a new socialist society in Kazakhstan is highlighted.

Keywords: Red Dormitory, Kazakhstan, Socialism, Education, Women

Giriş

Rus İmparatorluğu'nda monarşinin devrilmesi, iktidar mücadelesi ve nihayetinde Bolşeviklerin zaferiyle sonuçlanan süreç sonrasında, son derece önemli ve ciddi bir sorun olan İmparatorluk topraklarının eski sınırlar dâhilinde nasıl muhafaza edileceği meselesi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Sovyet iktidarı imparatorluğun sınırlarını fiilen yeniden ilhak etmek istemiştir.¹

Kasım 1917'den Nisan 1918'e kadar olan dönemde Sovyet iktidarı Türkistan topraklarının tamamında kurulmuştur. Partinin ulusal politikasının temel hedefi, tüm uluslardan işçileri Sovyet iktidarı ve sosyalizm mücadelesinde birleştirmektir.²

Lenin'in sosyalist devrim teorisi, "Tüm uluslar sosyalizme ulaşacaktır; bu kaçınılmazdır, ancak bu süreç her ulus için tamamen aynı şekilde gerçekleşmeyecektir. Her biri, demokrasinin farklı bir biçimine, proletarya diktatörlüğünün kendine özgü bir türüne ve toplum yaşamının çeşitli alanlarında sosyalist dönüşümlerin farklı bir hızına kendi özgün katkısını sunacaktır." ³

SBKP'nin, daha önce geri kalmış ulusal çevrelerde, özellikle Orta Asya ve Kazakistan cumhuriyetlerinde sosyalist dönüşümler alanında önderlik etme ve Orta Asya'nın yeniden ilhakını meşrulaştırma faaliyetlerinin fiili dayanağı haline geldi. Ve bu yöndeki pratik faaliyetler neticesinde, Bolşeviklerin teorik konumlarının daha da gelişmesine hizmet etti.⁴ Parti, bölgesel özellikleri de dikkate alarak teorik çerçevesini düzeltmeye ve çözüme yönelik pratik adımlar atmaya başladı.⁵ Genel

¹ Olga Talskaya, *Rossiya v Sredney Azii: ideologiya i politika (konets XIX – nachalo XX veka)* / Pod obshchey redaktsiei K.M. Andersona. Akvilon, Moskova, 2018. s. 109.

² Erkin Yusupov, *Perekhod K Sotsializmu, Minuya Kapitalizm*, Nauka, Moskva, 1987. s. 71.

³ Vladimir Lenin, *Polnoe sobranie sochineniy. T. 30.* Izdatelstvo Politicheskoy Literatury, Moskva, 1973. s. 123.

⁴ Yusupov, "a.g.m.", s.18-19.

⁵ Irina Bochkaryova, Yulya Lisenko, «Natsionalnyy vopros» i stanovlenie Sovetskoy vlasti v Turkestane (1917–1921 gg.) Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, Tomsk 2018, № 429, s. 100.

olarak sosyalizme geçiş sürecinde, kapitalistlerin temel üretim araçları üzerindeki mülkiyetinin tasfiyesi gerçekleştirilir, daha sonra sosyalizme geçişte kapitalizm atlatılarak tasfiye sorunu kendiliğinden çözülecekti.⁶

Bu bölgelerde ekonomik yapı genellikle son derece heterojendi. Şehir ve köydeki bütün küçük ölçekli üretim, kapitalist aşamayı atlayarak sosyalist hale gelir. Ataerkil-doğal ekonomi ise, ya küçük ölçekli üretimin ara aşamasıyla ya da belli koşullar altında doğrudan sosyalist modele geçişle sosyalist ekonomiye dönüşür. Örneğin devletin küçük köylü çiftçiliğini güçlendirmeye yönelik tarım reformları yapması veya tarım işçilerinin iş birliği için kırsal topluluğun başlangıç aşamasında kullanılması, işçi kolektiflerinin sistematik olarak oluşturulması ve kadın emeğinin örgütlenmesi, ki bu elbette önemli bir bileşendi.

Sosyalist devrimin kültür alanında gerçekleştirilmesi ve emekçi milli aydın kadrosunun yaratılması, yerel halkın kültür düzeyinin son derece düşük olması nedeniyle kapitalizmi atlatarak sosyalizme geçişte büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Bu nedenle en önemli ve öncelikli görevlerden biri yetişkin nüfusun tamamen okuma yazma bilmemesi sorununun ortadan kaldırılması ve özellikle kırsal kesimlerde eğitim ve okul ağının oluşturulmasıydı.

İdeolojik alanda geçiş biçimleri ve yöntemleri şunlardır: hem köylülerin hem de kentlilerin kültürel düzeyinin düşük olduğu koşullarda uygulanan ateist çalışmaların yürütülmesi, Sovyetler tarafından gerçekleştirilen sözde kültür devriminin ilk aşamalarında itiraf okullarının kullanılmasıydı.

1920'lerde Orta Asya'da izlenen politikanın önemli bir özelliği hem devrimci demokratik hem de salt sosyalist unsurları bir araya getiren çeşitli geçiş önlemlerinin uygulanmasıydı. Yerel parti örgütlerinin faaliyetlerinde önemli bir rol, sözde "sınıf tabakalaşması" politikası, yani yerli halktan işçilerin sınıf bilincini geliştirme ve eski aydınlar ile din adamlarının geleneksel ideolojik etkisini aşma mücadelesi oynuyordu.⁷

Kızıl Yurtların Kurulma Amacı ve İşleyişi

Birinci Beş Yıllık Plan'ın başlangıcında, Sovyet Hükümeti, Kazakistan halkının büyük çoğunluğunun göçebe yaşam tarzını benimsediği gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştı. Göçebelerin genel Sovyet ekonomisine entegre edilebilmesi için yerleşik hayata geçmeleri ve tarımla uğraşmaları zorunlu kılındı. Ancak yerleşik çiftçilerin sayısı 20. yüzyılın başına göre 1920'lerde artmış olsa da göçebeler hâlâ çoğunlukta idi. Örneğin 1928 yılında Kazakların %65'i hâlâ mevsimlik göçebelik yapıyordu; 1932'de bile %7'si tamamen göçebe yaşam tarzını sürdürüyordu.

Parti yetkililerinin gözünde Kazakların göçebe yaşam tarzı, tahıl yetiştirmeye elverişli toprakların yararsız bir israfıydı. Marksist-Leninist ideoloji ise göçebeliği ekonomik kalkınmanın en aşağı bir biçimi olarak görüyordu ve Kazakların göçebe yaşam tarzı, rejimin Sovyet geleceği vizyonu ile bağdaşmayacağını düşünüyordu.

⁶ Abilova, Abisheva, Vilenskiy, Romanov, *Sotsialisticheskoye stroitelstvo v Kazakhstane v vosstanovitelnyy period (1921-1925 g)*, Sbornik dokumentov i materialov izdatelstvo kademii nauk Kazakhskoy SSR, Almaty, 1962, s.3

⁷ Yusupov, "a.g.m.", s.112.

Sovyet yetkilileri, göçebe yaşam tarzını sürdüren bozkır sakinleri arasında komünist değerlerin ve yerleşik yaşam tarzının yaygınlaştırılmasına önem veriyorlardı. Bolşevik yetkililer Kazakistan'ın kontrolünü ilk ele geçirdiklerinde, göçebeler arasında değişime yönelik kademeli bir yaklaşım benimsediler. SSCB hükümeti bu amaçla "Kızıl yurtlar" seferlerini örgütledi.⁸

1920'lerde neredeyse başlangıcından itibaren Kızıl yurt kampanyalarını karakterize eden "Kızıl yurt" (Rusça: Krasnye yurty; Kazakça: Qyzyl otay), Kazak göçebe köylerinde (avul) kültürel dönüşüm için erken Sovyet girişimlerinin neredeyse tamamını birleştirdi. "Kızıl yurt", Sovyet temsilcileri tarafından satın alınan veya kiralanan, bir personel ekibiyle donatılmış ve bir veya daha fazla avul ile birlikte yazlık otlaklarına seyahat etmekle görevlendirilen mobil bir yurt (Kazak avul'unda standart konut) anlamına geliyordu.

Kızıl yurtların büyüklüğü, onu kaplayan kecenin beyazlığı, tepesindeki kırmızı kanvas bayrak ve onu çelenklerle saran çok sayıda küçük parlak bayrakla keskin bir şekilde diğerlerinden ayırt ediliyordu. Böyle bir "yurt" görmezden gelinemez, yanından kayıtsız geçilemez meraklı göçebe çobanları bir mıknatıs gibi çekmelidir. Genellikle "Kızıl yurt etrafında göçebe Kazakların meskenleri olan yurt gruplarının görebileceği yarıçapı 8-10 mil olan geniş, düz bir vadinin ortasında kuruluyordu. Yakından bakıldığında "yurt" olumlu bir izlenim bırakmaktaydı. "Yurt"un girişi rengarenk malzemelerle bezenmiş ve kırmızı kumaşın üzerinde Kazakça yazılmış bir slogan uzanıyordu. "O, sevgiyle "yurt"a okumaya, yeni ve parlak bir hayata çağırırdı." "Yurt"un içi incelendiğinde burada her şeyin temiz ve düzenli olduğu görülmekteydi. Hafif ve yoğun malzemeden yapılmış bir perde "yurt"u iki kısma ayırıyordu. Daha küçük bir bölümde, beyaz yağlı boya ile boyanmış başlıklı geniş bir bank, aynı ölçülerde 2 tabure, küçük bir masa ve küçük bir ilaç dolabı vardı. Bu tıbbi bir konsültasyondur için gerekiyordu. "Yurt"un ikinci, daha büyük yarısında birkaç dar ve yüksek olmayan banklar ve kısa ayaklı uzun bir masa vardı. Yurdun hemen girişinde küçük bir kara tahta asılıydı; yanında az sayıda kitabın bulunduğu asılı raflar vardı, "yurt"un geri kalan duvarının tamamı, esas olarak anne ve bebek sağlığı ve sanitasyon konulu Rusça, Kazakça ve Tatarca posterlerle doluydu. Kazak Halk Tarım Komiserliği tarafından yayınlanan yalnızca bir veya iki poster, genç hayvanlara nasıl bakılacağını ve sebze bahçesi yetiştiriciliğini öğretiyordu. Solda "yurt"un en güzel yerinde Lenin'in köşesi inşa edilmişti. Kırmızı ipekle asılı, oymalı bir rafta küçük bir Lenin büstü duruyordu. Raf taze çiçekler ve bitkilerle süsleniyordu.⁹

RKP(B) Bölge Komitesi'nin Tüm İl Parti Komitelerine Kadın Kızıl Yurtlarının Örgütlenmesi Hakkındaki Genelgesi
30 Temmuz 1925

⁸ Paula Michaels, *Curative Powers: Medicine and Empire in Stalin's Central Asia*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh: 2003, s.154.

⁹ Antonina Nuhurat, *Yurty kochevki. K rabote zhenskih Krasnykh Yurt*, Tsentrizdat, Moskova, 1929, s.10–11.

Kazak köyünde, kadınların erkeklerden önemli ölçüde aşağıda olduğu ve yalnızca ev işleri ve çocuk bakımı için yaratıldığı yönündeki yerleşik görüş ve kadınların erkeklerle birlikte genel toplantılara katılmadığı yönündeki yerleşik gelenek göz önüne alındığında, kadınları genel siyaset ve eğitim çalışmalarına dahil etmek son derece zordur.

Bu nedenle, RCP(b) Kazkrai Komitesi Kadın İşçiler Dairesi, Ana Siyasi Eğitim Dairesi ile birlikte, özellikle köy kadınlarına hizmet etmek amacıyla bir dizi Kızıl yurt düzenleniyor.

Bu yöndeki ilk deneyim olması nedeniyle Kızıl yurt çalışmaları özel ilgi ve rehberlik gerektirmektedir. Bu nedenle, Kızıl yurt'un örgütlenmesi ve güncel çalışmaları konusunda tüm parti kitlesinin, ayrıca RLKSM'nin, sendikanın, Koşçi Birliği'nin ve diğer toplumsal örgütlerin dikkatini çekmek, onları ekteki esaslara göre Kızıl yurt Konseyi'ne tanıtmak gerekir.

Kızıl yurt, köy kadınları arasında geniş kapsamlı kültürel ve eğitimsel çalışmalar yapmalı, okumalar ve söyleşiler yoluyla partinin ve Sovyet hükümetinin toprak yönetimi, sağlık, eğitim vb. konulardaki politikalarını aydınlatmalıdır.

Kızıl yurtların çalışmaları gösteri duruşmaları, geceler, konserler vb. düzenlenerek canlandırılmalıdır. Mümkünse kızıl yurtlarda çeşitli eğitim çevreleri örgütlenmelidir.

Kırmızı yurtların çalışması plana uygun olarak sıkı bir şekilde yapılmalı ve dikkatle incelenmelidir. Kızıl yurtların çalışmalarına ilişkin raporlama, tüm çalışma koşullarını, başarıları ve eksiklikleri sistematik ve ayrıntılı bir şekilde kapsamalıdır.

Kızıl yurt başkanları parti komiteleri tarafından Kazak (Kırgız) kadınları arasından seçilir ve onların seçimine özel dikkat gösterilmelidir.

Kadınların Kızıl yurtlarının bakımı için ayrılan fonlar, RCP Bölge Komitesi (b) tarafından özel olarak tahsis edilmiş olup, Kazak (Kırgız) kadınları arasında siyasi ve eğitim amaçlı olarak Kazak Ana Siyasi Eğitim Dairesi tarafından sözleşmesel olarak alınmış olup, bu daire bu fonların harcamalarını Parti Bölge Komitesine bildirmektedir ve bu nedenle Ana Siyasi Eğitim Dairesi söz konusu fonları yalnızca amaçları doğrultusunda kullanmalıdır.

Ayrıca, Kazkrai Komitesi Kadın İşçiler Dairesi ile Ana Siyasi Eğitim Dairesi arasında varılan anlaşmaya göre, Kızıl yurtlarda okuma yazma bilmeyen Kazak (Kırgız) kadınlarının eğitimi için tasfiye merkezleri kurulmalı; Gramçek'e göre, Ana Siyasi Eğitim Dairesi tasfiye memurlarını buralara tahsis etmeli ve bu tasfiye memurlarının çalışmaları yerel fonlardan karşılanmalıdır.

Düzenlenen Kızıl yurtların yerlerine ilişkin yerel yönetimlerden bildirim alınması halinde Kazakça (Leninist) kütüphane gönderilecektir.

Kızıl yurtların çalışmalarının köy muhabirleri ve genç muhabirler aracılığıyla basına yansması tavsiye edilmektedir.¹⁰

1928'de basında Komünist "bozkırdaki adalar" olarak anılan Kızıl yurtlar, Sovyet hükümetinin göçebe halkına yönelik ilk sosyal politikasının merkezini

¹⁰ Kazakistan Marksizm-Leninizm Enstitüsü Şubesi Arşivi, fon 139, envanter 1, dosya 1264, yaprak 34.

oluşturdu. ‘‘Kızıl yurt’’ terimi, göçebeler tarafından kullanılan kubbe şeklindeki keçe çadırlardan (otau) türemiştir. Sefer üyeleri, Bolşevik devletiyle olan bağlarını gösteren kırmızı bir bayrakla çevredeki meskenlerden ayrılan yurtlarda Sovyet propaganda merkezleri kurdular. Göçebelere, özellikle kadınlara, Sovyet rejimi altındaki yeni hakları hakkında bilgi vermek için tıbbi personel, okuryazarlık çalışanları ve hukuk danışmanlarıyla donatılan Kızıl yurtlar, göçebeleri yazlık otlaklarına kadar takip ederek Marx, Lenin ve Stalin’in fikirlerini yaydı.¹¹ Kızıl yurtlar, sayıca olmasa da önem bakımından zirveye, 1920’lerin sonunda, devletin ve partinin Kazak göçebelerine ulaşmasının neredeyse tek yolu olduklarında ulaştı. 1929’da Kazakistan’da yaklaşık 134 Kızıl yurt faaliyet gösteriyordu. Bunlardan 100’ü hizmetlerini öncelikle kadınlara adadı.¹²

Kızıl Yurtlarının Görevleri ve Faaliyetleri

Bu dönemde kadınlarla ilgili çalışma biçimleri, kadın kırmızı köşeleri, okuma kulübeleri, kadın kulüpleri gibi oluşumlar gelişmişti. Kazakistan’da nüfusun çoğunluğunun göçebe yaşam tarzı sürmesi nedeniyle, 1925 yılında kültür aşılamanın kabul edilebilir yöntemlerinin aranması sırasında, kadınlara yönelik propaganda çalışmalarının en elverişli biçiminin seyyar kulüpler- Kızıl yurtlar olduğu anlaşıldı. Çalışma yöntemlerinin, bireysel halkların ulusal ve kültürel özelliklerinin çeşitliliğini dikkate alarak, bireysel ulusal cumhuriyetlere ve bölgelere uyarlanması gerektiği gerçeği, ilk kez Nisan 1925’te Sovyet Doğu’daki Kadınlar Arasında Çalışma Üzerine III. Tüm Birlik Konferansı’nda dile getirildi. Kararda, ‘‘göçebe halklar arasında çalışmada, çalışma yöntemlerini ve biçimlerini göçebe yaşam tarzlarına uyarlamak, mobil kibitkalar, kütüphaneler kurmak ve kızlar arasında çalışma için gezici eğitmenler aramak’’ gerektiği belirtildi.¹³

Volost Kadın Kızıl Yurt Yönetmeliği

30 Temmuz 1925

I. Genel kısım.

1. Kazak kadınının yaşam koşulları ve sosyo-politik geri kalmışlığı, kitlelerin kamusal yaşamına katılma olanağını engellediğinden, köy kadınlarının özel bir katılım biçimi ve kültürel düzeylerini yükseltme olarak, öncelikle yarı yerleşik bir yaşam tarzı süren nüfusun yaşadığı bölgelerde ve mümkünse göçebe bölgelerde, kültürel ve diğer güçlerin varlığı dikkate alınarak, sabit ve hareketli tipte kadın Kızıl yurtları ağı örgütlenmektedir.

2. Volosttaki Kızıl yurt, köyün Kazak kadınlarına hizmet etmeyi amaçlayan, vilayetin merkezi kitlesel siyasi ve eğitim kurumu olmalıdır.

3. Kızıl yurt’un mahalli örgütlerle irtibatının sağlanması gerekmektedir. RCP (b) ve RLKSM, hem kadınların daimî ikamet yerlerinde hem de göçler sırasında nüfusu takip eden yollarda gönüllü çalışma örgütleyicisidir.

¹¹ Michaels, a.g.e. s.155.

¹² Michaels, a.g.e. s.155.

¹³ Zhanat Kundakbaeva, *Modernizatsiya ranney sovetskoy epokhi v sud'bakh zhenshchin Kazakhstana, 1920-1930 gody*. Kazak universiteti, Almaty, 2017, s. 111.

II. Kızıl yurt çalışmalarının görevleri ve içerikleri.

4. Kadın kızıl yurtlarının görevi, her şeyden önce kadınlar arasında siyasi ve eğitsel çalışma yapmak ve onları kızıl yurtlar etrafında örgütlemek, ayrıca parti ve Sovyet iktidarının politikalarını kapsamak, bunların uygulanmasını kolaylaştırmak ve Kazak kadınlarını [sosyalist] inşaya çekmektir.

5. Kızıl yurtların tüm çalışmaları, söz konusu bölgedeki Kazak kadınlarının pratik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

6. Okumalar ve görüşmeler yoluyla yürütülen çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için belirli bir süre için bir plan hazırlanır ve bu planda aşağıdaki faaliyetler özetlenir:

a) Cehaleti ortadan kaldırmak. Kazak kadınları arasındaki okuma yazma bilmeme sorununun ortadan kaldırılmasının acil bir çalışma olduğu göz önüne alındığında, Kızıl yurttaki okuma yazma bilmeyen Kazak kadınlarının eğitimi için bir tasfiye merkezi kurulmalı ve il siyasi eğitim müdürlükleri buraya yeterince metodolojik eğitim almış tasfiyeciler (tercihen kadınlar) tahsis etmeli; Gramchek'e göre, bu tasfiyecilerin çalışmaları yerel fonlardan karşılanmalıdır:

b) Kooperatifçiliği ve kadınların bu yapıya katılımının önemini teşvik etmek;

c) Sağlık eğitimi konusunda, günlük önyargılarla mücadele konusunda;

d) Hukuki konularda, Sovyet hükümetinin kararname ve kararlarının analizi, özellikle kadınları özgürleştiren kararnamelerin (Kalın'ın cezalandırılabilirliği vb.) açıklanmasına özel önem verilmesi;

e) Köyün refahını iyileştirmeye yönelik çalışmalarında idari kuruma yardımcı olmak;

f) Öncü çocuk hareketinin örgütlenmesine yardımcı olmak;

g) Düzenli propaganda kampanyaları yürütmek;

h) Gazete ile çalışma konusunda;

i) Gönüllü kuruluşların (ODN, ODD, sanitasyon ve hijyen çemberi) çalışmalarını teşvik etmek.

7. Kızıl yurttaki, köyün tüm kültürel güçlerinin katılımının sağlanması ve genel çalışma planıyla yakın ilişki içinde yürütülmesi gereken referans çalışmalarına özel önem verilmelidir.

Çalışma planının hayata geçirilmesi için, ilçenin tüm kültürel güçleri, öğretmenler, kooperatif üyeleri, doktorlar vb. çalışmaya katılır.

III. Kızıl Yurt Meclisi.

8. Çalışmaların genel yönetimi için, Kızıl yurt başkanı, RCP (b) ve RLKSM'nin yerel hücrelerinin temsilcileri, Vika'dan ve halktan oluşan bir Kızıl yurt konseyi örgütlenir.

9. Konsey, Kızıl yurt'un emrindeki kaynakların harcanmasını planlar, Kızıl yurt'un çalışma planını, ilçedeki diğer siyasi eğitim kurumlarının çalışma planlarıyla koordine eder ve ilişkilendirir.

10. Konseyin her üyesinin Kızıl yurt çalışmalarında belirli sorumlulukları vardır.

IV. Kızıl yurt yöneticisi hakkında.

11. Kızıl yurt başkanı kadın işçi daireleri tarafından tahsis edilir ve siyasi eğitim daireleri ile anlaşır:

a) Gazete, kitap vb. 'nin zamanında teslim alınmasını ve kullanılmasını sağlar;
b) Mekânın donanımı, poster ve çizimlerle süslenmesi, temizliği, mal güvenliği vb. ile ilgilenir.

c) Kızıl yurt yöneticisi, her ay yapılan çalışmaların kaydını tutar ve üç ayda bir Kızıl yurt'un çalışmaları hakkında Siyasi Eğitim Kurulu'na ve Kadınlar Dairesi'ne yazılı rapor verir.¹⁴

Kazakistan'daki "Kızıl yurtların" çalışmalarını yerinde incelemek amacıyla eğitmen olarak görevlendirilen Nukhrat notlarında Kızıl yurtların;

"Kadın kitlelerinin kültürel seviyesini yükseltmek. Onlara kültürel beceriler aşılacak, geri kalmışlığa ve kültürsüzlüğe karşı mücadele etmeleri için onları örgütlemek, kirlilik, pislik, bulaşıcı hastalıklar ve çocuk ölümlerine karşı mücadele etmek.

Kadın kitlelerine siyasal eğitim vermek, onları kamusal çalışmalara katmak, geniş kadın kitlelerini, güçlerini, enerjilerini ve inisiyatiflerini harekete geçirerek partinin sosyalist inşa konusunda desteklemek ve yardımcı olmak.

Onlara gelişmiş tarımsal yönetim becerilerini aşılacak ve onları tarımın sosyalist yapıda yeniden inşa çalışmalarına dahil etmek.

Göçebe bir ekonomide kadınların emeği ön plandadır. Kadın neredeyse evin tümünden sorumludur. Ve böylece, eğer sığır yetiştiricilerinin ekonomisini yükseltmek, iyileştirmek, sığır yetiştiricilerini ekonomimizin sosyalist sektörünün inşasına dahil etmek istiyorsak, kadınların kültürel seviyesini yükseltmemiz, onlara öğretmemiz gerek.

Çiftliklerini yeni ilkelerle işletmek, yerleşik hayata dayalı tarımın kolektifleştirilmesi ve makineleştirilmesi fikrini onlara aşılacak. Burada yurtlarımız onlara çamaşır ve çocuk yıkamay, ekmek pişirmeyi, güzel peynir ve tereyağı yapmayı öğretiyor olması gerek.

"Yurtlarımız kadınlara hayvan bakmayı, sebze bahçesi yetiştirmeyi, kitap okumayı, yardımlaşmayı, yazmayı hatta düşünmeyi ve konuşmayı öğretmeli" gibi kadınlara yönelik kültürel, eğitsel ve ideolojik görevlerinden bahseder.¹⁵

Temizlik söylemini kültürel anlamda ele aldığımızda, Bolşeviklerin yeni hijyen ve temizlik ilkelerini ortaya koymaları, her şeyden önce Kazak kadınlarının bilincini eski anlam ve alışkanlıklardan arındırma niyetine benziyor. Yerli halkların emekçi kadınlarını babalarının ve kocalarının baskısından kurtarma mücadelesinin bir parçası olarak, Kadınlara hukuki ve tıbbi yardım sağlanacak, eğitim verilecek ve bölgenin ekonomik faaliyetlerine katılım fırsatları yaratılacaktı; kreşler, tıbbi ve doğum merkezleri, yerli halk için okullar ve okuma-yazma merkezleri kurulması planlanıyordu. Görev ayrıca aile ve toplumda "ulusal kadınların" konumunu incelemek, kadınların sosyal çalışmalarını engelleyen

¹⁴ Kazakistan Marksizm-Leninizm Enstitüsü Şubesi Arşivi, fon 139, envanter 1, dosya 1264, yapraklar 35-36.

¹⁵ Nukhrat, a.g.e. s.8-9.

nedenleri belirlemek ve başlık parası, çok eşlilik ve zorla evlendirmelerle mücadele etmekte.¹⁶

Teoride ve görünüşe göre uygulamada büyük ölçüde, erken Sovyet Kazak kızıl yurtları kadınlar tarafından kadınlar için yönetiliyordu. Temel kızıl yurt personeli bir müdür, bir sağlık görevlisi (ebe, sağlık görevlisi, hemşire veya nadiren doktor), bir okuma yazma eğitmeni, bir hukuk görevlisi ve bazen bir sinema projeksiyoncusundan oluşuyordu. Müdür, Zhenotdel ve diğer ilgili parti organları tarafından atanıyor ve eğitim yönetiminin (Politprosvet) siyasi-aydınlanma bölümü tarafından onaylanıyordu. Bu, kırmızı yurtları yerel yönetimlerle ilişkilendirmeye yönelik genel bir vurguyu yansıtıyordu.¹⁷

Yerleşik merkezlerden uzakta yaşayan kadınlar arasında çalışmayı amaçlayan mobil kulüpler olan Kızıl Yurtların Kazakistan'da nasıl işlediğini incelediğimizde, bunların Bolşeviklerin kadınların toplumsal modellemesine ilişkin görkemli projesi ve politikasının etkili bir parçası haline geldiği ileri sürülebilir. Kızıl yurtlar Kazak kadınları arasında yeni bir varoluş, davranış ve günlük pratik modelinin tanıtılmasının bir aracı haline geldi. Böylece erken Sovyet döneminde Bolşevikler Sovyet yaşam biçimini, davranış ve normlarını yerleştirme yolunda adımlar attılar. Bunun için Devrim öncesi dönemlerin gelenek ve göreneklerine, değer yargılarına ve davranış kalıplarına karşı mücadeleyi esas alan bir modernleşme projesi uygulamaya başladılar.

Devletin zorunlu yerleşik hayata geçirme hamlesi¹⁸ ivme kazandıkça ve göçebe nüfusu azalttıkça, 1930'ların başında Kızıl yurtlarla ilgili bilgiler azaldı. Sınırlı sayıda, Kızıl yurtlar kolektif çiftliklere yerleştirilen eski göçebeler ve kalan birkaç yarı göçebe alanda çalıştı. 1939'a kadar Kazakistan'da bir düzineden az Kızıl yurt işletiliyordu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, hayvancılık güçlendikçe ve Kazakların mevsimlik göçleri devam ettikçe sayıları arttı. 1952 itibarıyla 273 Kızıl yurt Kazakistan'a hizmet ediyordu.¹⁹ Kolektifleştirme den sonra, Kızıl yurtlar var olmaya devam etti, ancak kırsal Kazak topluluklarının yaşadığı yıkım ve bu toplulukların kolektif çiftliklere yeniden yerleştirilmesi ışığında, artık önceki dönemin aktif olarak duyurulan deneysel erişimini temsil etmiyorlardı. Ancak, var oldukları ilk yıllarda, idari olarak hem Kazak Sovyet vatandaşlığı adına bir erişim hem de bunun oluşumu için bir laboratuvar olarak tasarlanmışlardı.

Sonuç

Sovyetlerin milli politikasının özünü ulus inşası, yerlileştirme yönetimi, toprak politikası ve kültürel değişimler oluşturunuyordu. Sovyet döneminde devlet ve kamusal yaşamın bütün alanlarında devrimsel değişimler yaşandı. Toplumun niteliksel olarak yeni bir sosyal yapısının yaratılması, ekonominin, siyasal sistemin

¹⁶1. Ekim Devrimi Merkez Devlet Arşivi (TsGAOR SSSR), fon 6983, envanter 1, dosya 24, sayfa 6.

¹⁷ Rebekah Ramsay, *Nomadic Hearths of Soviet Culture: "Women's Red Yurt" Campaigns in Kazakhstan, 1925-1935*. *Europe-Asia Studies* C.73, S.10, 2021, s. 7.

¹⁸ Sattar Kaziev, *Osnovnye napravleniya natsionalnoy politiki sovetskogo gosudarstva v Kazakhstane (1920-1929 gg.)*. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*. Moskova, C.5, S.3, 2014 s. 53

¹⁹ Michaels, a.g.e. s.156

ve kültürün temelden farklı bir ideolojiye dayalı hedef odaklı modellemesi, Kazak toplumunun geleneksel yaşam biçiminde, toplumsal bağlantılarında ve zihniyetinde eşi benzeri görülmemiş ölçekte ve belirsiz sonuçlar doğuran dönüşümlere eşlik etti. Parti ve devlet temsilcileri, Kazak toplumunu Sovyet iktidarını desteklemeye ikna etmek için Kazak göçebeleri arasında seyahat ettiler ve yoksulluktan ve geri kalmışlıktan kurtulmanın tek yolunun geleneksel yetkililere karşı Komünistlerle ittifak kurmak olduğunu savundular. Kızıl yurt kampanyaları Kazak göçebelerini hem Sovyet hem de modern olarak kabul edilen bir yaşam tarzına dönüştürmek için büyük çaba sarfetmekteydi. Teoride ve görünüşe göre uygulamada büyük ölçüde, erken Sovyet Kazak kızıl yurtları kadınlar tarafından, kadınlar için uygulanmaktaydı. Sovyet hükümeti, Kazak toplumsal yapısında kadın-erkek eşitliğini ilan ederken, bir yandan da kadınların kültürel düzeyini ve siyasi bilincini yükselterek doğrudan üretici bir güce dönüştürülmesini, üretimin hemen hemen bütün alanlarında yer almasını, kadın nüfusunun sosyal, ekonomik ve diğer alanlardaki katılım payının artırılmasını amaç edindi. Öte yandan kadını aile ve koca kontrolünden uzaklaştırarak çeşitli araçlarla sosyal politikaların nesnesi haline getirilmiştir. Kızıl yurt kampanyaları Kazak kadınlarının Leninizm ve sosyalizm ruhuyla eğitilmesinin yanı sıra yerleşik bir yaşam tarzına geçiş için propagandayı da içeriyordu. Kızıl yurt kampanyalarının büyük hedefleri, kültürel reformların ve erken Sovyet devlet inşasının entegre doğasını gösteriyor.

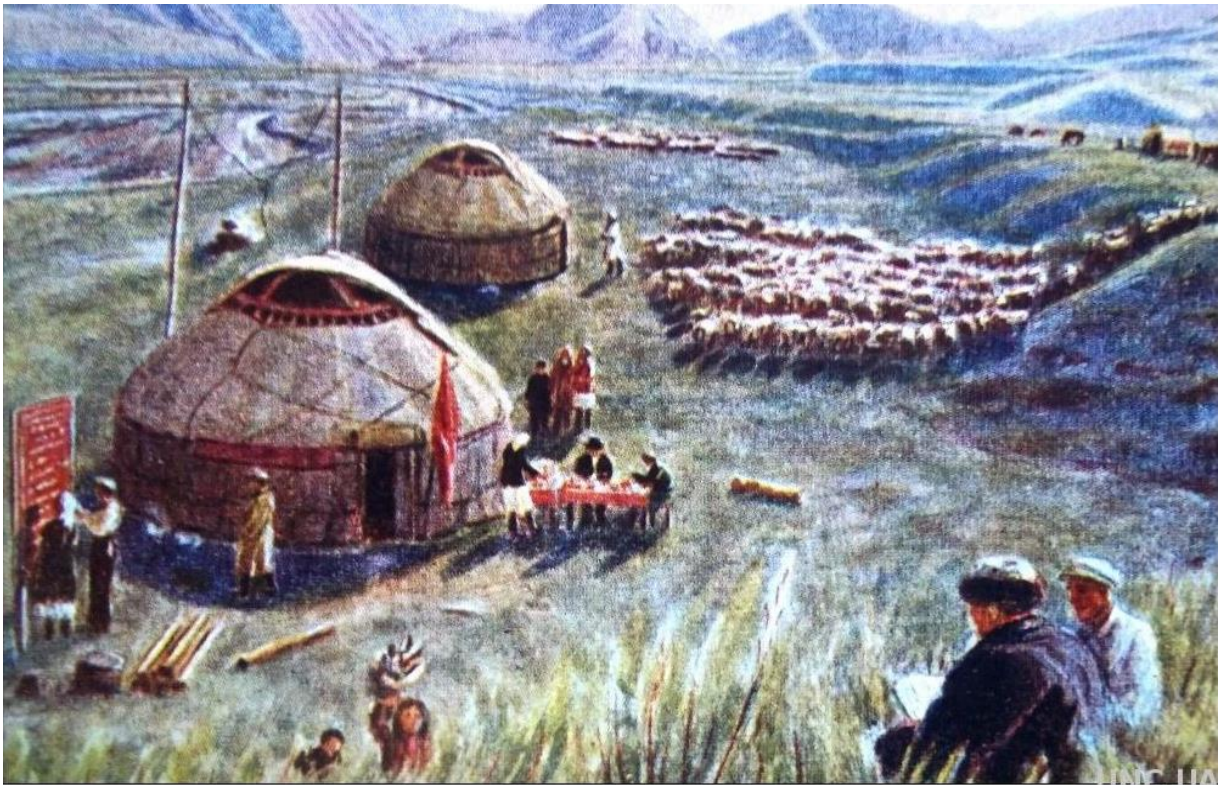
Kızıl yurttaki okuma kursları <https://rg.ru/2023/03/01/na-knigi-zhertvovali-zoloto.html>

Kızıl yurtta dikiş kursları <https://e-history.kz/ru/news/show/6335>

Kızıl yurt filmi 1982 <https://fenixclub.com/index.php?showtopic=175787&st=0>

Kazak ressam Abilkhan Kasteev "Kızıl yurt"

<https://ru.pinterest.com/pin/343540277840581689>

Kaynakça

Abilova, Abisheva, Vilenskiy, Romanov, Sotsialisticheskoye Stroitelstvo V Kazakhstane V Vosstanovitelnyy Period (1921-1925 G), Sbornik Dokumentov I Materialov, Izdatel'stvo Akademii Nauk Kazakhskoy SSR, Almaty, 1962.

Bochkaryova, Irina; Lisenko, Yulya, «Natsionalnyy Vopros» I Stanovlenie Sovetskoy Vlasti V Turkestane (1917–1921 Gg.), Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Tomsk, № 429, 2018.

Kaziev, Sattar, Osnovnye Napravleniya Natsionalnoy Politiki Sovetskogo Gosudarstva V Kazakhstane (1920–1929 Gg.), Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Moskova, C.5, S.3, 2014.

Kundakbaeva, Zhanat, Modernizatsiya Ranney Sovetskoy Epokhi V Sud'bakh Zhenshchin Kazakhstana, 1920-1930 Gody, Kazak Universiteti, Almaty, 2017.

Lenin, Vladimir, Polnoe Sobranie Sochineniy. T. 30, Izdatelstvo Politicheskoy Literatury, Moskva, 1973.

Michaels, Paula, Curative Powers: Medicine And Empire In Stalin's Central Asia, University Of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 2003.

Nuhrat, Antonina, Yurty Kochevki. K Rabote Zhenskih Krasnykh Yurt, Tsentrizdat, Moskova, 1929, S.10–11.

Ramsay, Rebekah, Nomadic Hearths Of Soviet Culture: "Women's Red Yurt" Campaigns In Kazakhstan, 1925-1935, Europe-Asia Studies, C.73, S.10, 2021.

Talskaya, Olga, Rossiya V Sredney Azii: İdeologiya İ Politika (Konets XIX – Nachalo XX Veka), Pod Obshchey Redaktsiey K.M. Andersona, Akvilon, Moskova, 2018.

Yusupov, Erkin, Perekhod K Sotsializmu, Minuya Kapitalizm, Nauka, Moskva, 1987.

Arşiv belgeler.

Ekim Devrimi Merkez Devlet Arşivi (Tsgaor SSSR), Fon 6983, Envanter 1, Dosya 24, Sayfa6.

Kazakistan Marksizm-Leninizm Enstitüsü Şubesi Arşivi, Fon 139, Envanter 1, Dosya 1264, Yaprak 34.

Kazakistan Marksizm-Leninizm Enstitüsü Şubesi Arşivi, Fon 139, Envanter 1, Dosya 1264, Yapraklar 35-36.